

Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi

<https://dergipark.org.tr/pub/aruibfdergisi>

Bretton Woods sonrası dönemde küreselleşme ve neoliberalizm hareketlerinin ekonomik krizlere etkisi

The effect of globalization and neoliberalism movements on the economic crisis in the post-Bretton Woods era

Hakkı Polat^{a*}, Hale Eda Akduru^b

^a Öğr. Gör. Dr., Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Kurumsal Gelişim ve Planlama Ofisi, Ankara, Türkiye, hakkipl1@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7640-849X

^b Dr. Öğr. Üyesi, Muğla Üniversitesi, Milas MYO, Muğla, Türkiye, haleedaakduru@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4022-2364

MAKALE BİLGİSİ

Makale geçmişi:

Başvuru: 3 Mart 2021

Kabul: 28 Mayıs 2021

Anahtar kelimeler:

Hayali Sermaye,
Ekonomik Kriz,
Küreselleşme,
Liberalizm,
Kapitalizm

Makale türü:

Derleme makale

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 3 March 2021

Accepted: 28 May 2021

Keywords:

Fictitious Capital,
Economic Crisis,
Globalization,
Liberalism,
Capitalism

Article type:

Review article

ÖZET

Bu çalışmada kapitalizm, küreselleşme ve liberalizm kavramlarının eleştirel bir boyutta incelenmesi amaçlanmıştır. Küreselleşme ve neo-liberalizm, dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan farklı şartların ortaya çıkardığı kavramlardır. Ancak dönem dönem dünyanın bir bölgesinde yaşanan ekonomik bir şokun dünyanın başka bir yerinde hissedilmesinin temel sebepleri arasında gösterilmişlerdir. Bilimsel aydınlanma, keşifler ve sömürgeler sayesinde çağımızda kapitalizm kendisini mevcut sistemin (ekonomik, siyasal ve kültürel) merkezine konumlandırarak mutlak hegemonyasını ilan etmiştir. Küreselleşme ve neo-liberalizm kavramları her ne kadar insanların büyük bir kısmı için ekonomik açıdan olumlu çağrışımlar yaratsa da neden-sonuç bağlamında geleceğin belirsizliğinde, büyük tehditleri ve yıkımları tetikleyebilecek tehlike potansiyeline de sahiptir. Nitekim bu çalışma neticesinde, tarihsel süreçte merkantilizmden vazgeçilmesinin ardından devam eden liberalleşme sürecinin Bretton Woods Antlaşmasıyla başka bir boyut kazandığı görülmüştür. Bu sistemin 2008 yılında modern dünyanın gördüğü en büyük ekonomik krizlerden birinin yaşanmasına sebep olması dolayısıyla, mevcut sistemlerin gelecekte tekrar ciddi problemler yaratabilme potansiyeline sahip olduğu kanısına varılmıştır.

ABSTRACT

In this study, it is aimed to critically examine the concepts of capitalism, globalization and liberalism. Globalization and neo-liberalism are concepts created by different conditions in different parts of the world. However, they were shown among the main reasons of the economic shocks experienced in one part of the World Thanks to scientific enlightenment, discoveries and colonies, capitalism has declared its absolute hegemony by positioning itself at the center of the current system (economic, political and cultural). Although the concepts of globalization and neo-liberalism create positive economic connotations for the majority of people, they also have the potential of danger in the uncertainty of the future in the context of cause and effect that can trigger major threats and destruction. As a result of the study, it was seen that the liberalization process that continued after the abandonment of mercantilism in the historical process gained another dimension with the Bretton Woods Agreement. Since this system cause done of the biggest economic crises in the modern world in 2008, it has been concluded that existing systems have the potential to create serious problems again in the future.

* Sorumlu yazar / Corresponding author

E-posta / E-mail: haleedaakduru@mu.edu.tr

Atf / Citation: Polat, H. ve Akduru, H. E. (2021). Bretton Woods sonrası dönemde küreselleşme ve neoliberalizm hareketlerinin ekonomik krizlere etkisi. *Ardahan Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(1), 76-82.

1. Giriş

Bilimsel aydınlanma, keşifler ve sömürgeler sayesinde kapitalizm, günümüzde kendini mevcut sistemin (ekonomik, siyasal ve kültürel) merkezine konumlandırmayı başarmıştır. Samir Amin'in (1993), "Liberal Ütopya ve Onun Mucize Reçetesi" (Pazar ve Demokrasi) diye tanımladığı anlayış, bu hegemonyanın kurulabilmesi için olmazsa olmaz araçlardan biri olan "Küreselleşme" (Homojenleşme) kavramını kullanmaktadır.

Sosyolog Roland Robertson (1992), küreselleşmeyi; dünyanın bir bütün olarak bilinçliliğinin güçlendirilmesi, olarak tanımlamıştır. Başka bir sosyolog olan Anthony Giddens (1990), küreselleşmeyi "Dünyanın yoğunlaştırılması; farklı yerel özellik ve yerel olayların dünyanın çok uzak başka bir noktasında meydana gelecek başka olaylarla şekillenerek birleşmesidir" şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımlar; fiziksel olarak aradaki mesafelerin aşılma sürelerinin kısalması ve iletişim araçları sayesinde sosyal ve kültürel aktarımların hızlanması şeklinde iki durum ortaya çıkarmıştır. Bu gelişmeler de dünyayı "global bir köy" haline getirmiştir.

Küreselleşmenin etkilerine yoğun şekilde maruz kalan günümüz insanı, doğal olarak kendisini dünyanın farklı yerlerinde yaşayan insanlarla daha yakın hissetmektedir. Bu durumun avantajları olduğu gibi dezavantajları da vardır. Dolayısıyla bu yaşam şekli insanlara fırsatlar sunduğu gibi tehditler de oluşturmaktadır. Yani aslında günümüz dünyası hem faydalı hem de ağır zararlar oluşturabilecek bir alışım ve iletişim ağı üzerine kendini inşa etmeye devam etmektedir. Ancak nihayetinde, günümüzde, farklı toplumların sahip olduğu bilgi ve birikimi bir arada barındıran bir insan tipi oluşmuştur.

Amin (1993), küreselleşmenin, toplumların sahip oldukları sermaye ve kültür birikimlerinin başka toplumlara aktarılmasına hizmet ettiğini düşünmektedir ve bunun gerekeşi olarak neo-liberal ekonomi argümanlarını kanıt göstermektedir. Yani küreselleşmenin bir ilişkiler ağı yaratarak birikimlerin bu ağ üzerinden toplumlar arasında yayıldığını söylemiştir. Küreselleşme ve neo-liberalizm kavramları her ne kadar insanların büyük bir kısmı için ekonomik açıdan olumlu çağrışımlar yaratsa da neden-sonuç bağlamında düşünülürse geleceğin belirsizliği içinde, büyük tehditleri ve yıkımları tetikleyebilecek tehlike potansiyeline de sahiptir. Küreselleşme ve neo-liberalizm, dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan farklı şartların ortaya çıkardığı kavramlardır. Ancak bazı dönemler dünyanın bir bölgesinde yaşanan ekonomik bir şokun dünyanın başka bir yerinde hissedilmesinin temel sebepleri arasında gösterilmişlerdir.

Küreselleşme kavramı, çok geniş bir alanı kapsayan ve işin içine salt ekonomik ve siyasal gelişmeleri değil, askeri, kültürel ve sosyal realiteyi de katan, nihayetinde çok boyutlu bir gerçekliğe vurgu yapmakta olan bir kavramdır. Ekonomik rasyonalizm hiç şüphesiz ki, bu fenomenin ağır basan yanındır. Bu açıdan bakınca küreselleşmeyi kapitalizmden soyutlamak mümkün görünmemektedir. Özellikle Marksist bakış açısı, olaya sömüren-sömürülen açısından bakmakta, kapitalizmin doğası gereği yayılmaya, genişlemeye ve uluslararası bir nitelik kazanmaya yatkın olduğuna işaret etmektedir (Duman,2011).

Siyasal boyutuyla küreselleşme, ulusal toplum ve ulusal devlet mekanizmalarının yerine başka kurum ve bağlantıların geçmesi biçiminde tanımlanabilmektedir (Çiççi, 2008).

Genel olarak küreselleşme kavramı etrafında yapılan çalışmaları iki başlık altında toplayabilmek mümkündür. Bunlardan ilki, doğrudan küreselleşme sürecinin tarihçesi ile ilgilidir. Kavram son yıllarda sıklıkla kullanılmasına rağmen küreselleşme olgusunun çok eski bir geçmişe sahip olduğunu düşünenlere karşın, bu olgunun yepyeni bir tarihsel gerçekliğe tekabül ettiğini düşünenler arasında ikili bir ayrım olduğu söylenebilir.

İkinci okuma biçimi ise küreselleşmenin demokratikleştirme, özgür seyahat ve daha fazla refah gibi olanaklar sağladığını düşünen iyimser yaklaşımın karşısında büyük oranda eşitsizlik, yoksulluk, çevre kirliliği vb. felaketler yaratmak yolu ile dünyayı gün geçtikçe geri dönülmesi güç bir duruma soktuğunu düşünen gerçekçi yaklaşım arasındaki karşıtlıktır (Kökalan Çımrın, 2009).

Özellikle geçtiğimiz yüzyılda aradaki mesafelerin hızlı iletişim teknolojileri sayesinde bir nevi yok olmasının bir sonucu olarak insan tecrübeleri de artık küreselleşmiştir. Bu durum önemlidir çünkü ticaretin temelini oluşturan uzmanlaşmış emeğin bir bölgeden başka bir bölgeye aktarılması geçmişe nazaran çok daha kolay bir hale gelmiştir. Yakın geçmişteki gelişmeler sayesinde hem uzmanlaşmış insan emeği hem hammadde kaynakları hem de bilgi ve kültür birikimleri artık çok hızlı bir şekilde dünyanın bir noktasından başka bir noktaya ulaştırılabilmektedir. Bu çalışma bu noktadan hareketle yakın geçmişimizdeki küresel sosyoekonomik sistemin sonuçlarını değerlendirmek üzere hazırlanmıştır. Küreselleşmenin sağladığı hızlı bilgi ve teknoloji akışı özellikle Bretton Woods sonrası dönemde neo-liberal pazar anlayışının tüm dünyaya egemen olmasını sağlamıştır. Bu oluşum insanlara büyük avantajlar sağladığı gibi yıkıcı sonuçların ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Nitekim 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yaşanan ve modern dünyanın gördüğü en büyük ekonomik krizlerden biri olarak değerlendirilen 2007-2008 Küresel Finansal Krizi bunun en güncel örneğidir. Bu çalışma Bretton Woods Konferansı sonrası yaşanan gelişmeleri eleştirel bağlamda inceleyerek literatüre katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

2. Küreselleşme Arzusu ve Sonuçları

Küreselleşme arzusu, Anthony Giddens'in (1990) tabiriyle dünyayı global bir köy haline getirmek için sürdürülen çabaların kaynağı olarak tanımlanabilir. Bu arzu, Küreselleşme çabalarının özellikle Batılı devletler tarafından uzun yıllar aralıksız sürdürülmesini sağlamıştır. Tüm bu çabaların ürünü olan Küreselleşmenin yarattığı en önemli sonuçlardan bir tanesi sermaye birikimi hareketleridir. Immanuel Wallerstein (1974), kapitalizmin doğası gereği sermaye birikimi hareketleriyle mevcut ekonomik kaynakları merkezileştirme eğiliminde olduğunu ifade etmiştir. Yine Wallerstein (1974) 16. ve 17.yüzyıllarda başlayan sermaye birikimi hareketlerinin, günümüz dünya ekonomik sisteminin temelini oluşturduğunu; Kapitalist sistemin kökenlerinin ise yaklaşık 500 yıllık bir geçmişe sahip olduğunu belirtir. Ancak, Max Weber'in de belirttiği gibi, sadece sermaye birikimi hareketleri üzerinden yapılacak bir tanım, mevcut ekonomik sistemi tanımlamada yetersiz kalmaktadır. Weber, iktisadi sistemin temelini; din ve insan davranışları üzerine inşa edildiğini düşünmektedir. Bu nedenle; dinden ve sosyolojiden bağımsız bir ekonomik sistem tanımının eksik bir tanım olacağı söylenebilir. Weber, Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu kitabında (2013), modern ekonomiyi şekillendiren unsurların sadece "zengin" olma arzusuyla tanımlanamayacağını, bu sistemin, insanın din, ahlak, dünya görüşü ve kişiliğiyle beraber değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Weber, temelinde insan sosyolojisi olan ve bireyin şekillendirdiği bir yapıyı açıklamak için insanın sosyal davranışlarını anlamının gerekli olduğunu sıklıkla vurgulamıştır. Weber'in bu görüşleri kapitalizm bağlamındaki sermaye birikimi hareketlerini tanımlama açısından önemlidir.

Samir Amin (1993), "İktisadın yasaları fiziğin yasalarına benzer" demiştir. Sermayenin Batı medeniyetlerinde birikmesi; doğal olarak üretim ve ticaretin de bu bölgelerde yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Konu, âdemi merkezîyetçilik ilişkileri içerisinde incelendiğinde; fizikteki momentum prensiplerine benzer bir yapının olduğu söylenebilir. Fizikte; merkezde

meydana gelen bir etkinin çevreye yayılması en temel prensiplerden bir tanesidir. Dolayısıyla Batı’da meydana gelen siyasal, kültürel ve ekonomik bir olayın etkisinin çevreye yayılması beklenir (veya tam tersi olarak çevrede başlayan bir olayın etkisinin merkeze doğru ilerlemesi beklenir). Sermayenin merkeze aktarılması için ticari bir sisteme ihtiyaç vardır. Bu sistem aynı zamanda ekonomik olayların etkilerinin merkezden çevreye yayılmasında en önemli kanaldır (Kaminsky, 2003). Yani merkezde meydana gelen bir olay (ekonomik, siyasi ya da kültürel) momentum etkisi yaratarak çevreye de yayılmaktadır. Kökleri 1944 yılındaki Bretton Woods Anlaşmasına kadar dayanan mevcut küresel finansal sistem devreye alındığı dönemden bu yana birçok ciddi krizle karşı karşıya kalmıştır ki bu problemler, kurulacak en mükemmel sosyo-ekonomik düzende bile olması beklenen problemlerdir. Çünkü insan davranışlarının çoğu zaman rasyonel değil, irrasyonel olması beklenir. Benzer şekilde yaşanan 2007-2008 Küresel Finansal Krizi, mevcut sistemin ve yaratıcılarının maruz kaldığı en ciddi sınavlardan biri olmuştur. 1980’li yıllardan itibaren kapitalizmin yeniden yapılandırılması postmodernizm ile iç içe geçerek, küresel düzeyde dolaşımı olanaklı kılabilecek olan Post-Fordist, üretim ve tüketim stratejisine dayanır. Postmodernizmin ileri sürdüğü argümanlar, küresel kapitalizmin yarattığı kaotik toplumsallık durumunu pasifçe yansıtarak, bu durumu ideolojik olarak meşrulaştırmaya çalışmaktadır (Tarhan, 2012).

3. Neo-Liberalizm Anlayışının Gelişimi ve Sonuçları

19. yüzyılın başlarında özellikle kıta Avrupa’ında pazarların fiziksel sınırları ortadan kaldırılarak liberal ve rekabetçi pazarlar oluşturulmuştur. Söz konusu liberal pazar anlayışı, iki taraflı kazanım sağlama, daha fazlasına kazanma ve kendisine rakip olabilecek oyuncuları devre dışı bırakma prensipleriyle piyasa yapısını şekillendirmiştir. Neo-liberalizm ise 19. yüzyıldaki aslı ile benzer yönde, ancak eleştirel olarak, 20. yüzyıldaki liberalizm akımının selevi konumundadır. Klasik liberalizm, 20. yüzyılın başında, Avusturya Ekonomi Okulu, Londra Ekonomi Okulu, Ekonomik İşler Enstitüsü, Politika Çalışmaları Merkezi, Adam Smith Enstitüsü, Walter Euchan Ekonomi Okulu, Franz Bohem Enstitüsü ve Stanford Üniversitesi’ndeki Hoover Enstitüsü gibi alanında güçlü nüfuz sahibi merkezlerde daha kesin bir neo-liberal ideolojiye dönüştürülmüştür. Bununla birlikte, neo-liberalizmin entelektüel sermayesi şüphesiz Chicago Ekonomi Okulu’dur. Bu okuldaki etkili düşünce takımının kurucusu, 20. yüzyılın, liberalizm akımının oluşmasındaki en büyük katkının, aktif ve yaratıcı bireylerden meydana gelebileceğini savunan Frank H. Knight olmuştur. Knight’ın bu görüşleri, Milton Friedman, George Stigler, James Buchanan, Gary Becker ve Robert Lucas gibi ikinci jenerasyon liberalistler tarafından benimsenmiş ve sürdürülmüştür. Bu akademisyenler, bireylerin, ekonomide, siyasette ve hemen hemen her şeyde kendi menfaatlerine olan ve rekabetçi davranışları tercih etmeleri gerektiğini savunmuşlardır. Örneğin Becker, piyasadaki bilgilerin, ırk, eğitim ve ailenin sorularını aydınlattığını iddia etmiştir. Chicago Okulu’nun sağcı politikası, Friedman tarafından, parasal ekonomi bilimi, bilimsel, nötr matematiksel denklemlere dönüştürülmüştür (Peet, 2003).

Neo-liberal teriminin kullanımı, Augusto Pinochet’in Şili’deki ekonomik reformlarıyla bağlantılı olarak 1980’lerde yeniden yükselmeye başladığında, terimin anlamı biraz farklılaşmıştır. Bu kavram o dönemlerde, piyasa reformunun eleştirilenleri tarafından kullanılan ve olumsuz çağrışımlara sahip bir terim haline gelmekle kalmamış, aynı zamanda ılımlı bir liberalizm biçiminden daha radikal ve serbest bırakılmış kapitalist bir fikirler dizisini çağrıştıran bir kavrama dönmüştür. Araştırmacılar, o dönemde bu kavramı, ekonomist Friedrich Hayek ve Milton Friedman teorileri ile Margaret Thatcher, Ronald Reagan ve Alan

Greenspan gibi siyasetçiler ve politikacılarla ilişkilendirme eğilimine yönelmişlerdir (Boas ve Gans-Morse, 2009). Neo-liberalizmin yeni anlamı, İspanyolca konuşan akademisyenler arasında ortak bir kullanım olarak kurulduktan sonra, İngilizce ekonomi politik araştırmasına dâhil edilmiştir (Springer, vd., 2016). 2008-2009 Küresel ekonomik krizin etkisi, neo-liberalizmi eleştiren ve gelişimsel alternatifler araştıran yeni araştırmacıların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Shermer (2013), neo-liberalizm kavramının, dönemin politikacıları, düşünürleri ve sanayicileri tarafından sosyal-demokratik reformları kınamak için yirminci yüzyılın sonlarından itibaren değil de 1970’lerde sol eğilimli akademisyenler arasında popülerlik kazandığını savunmuştur. Bu akademisyenlere göre, neo-liberal teori, serbest pazarın verimlilik, ekonomik büyüme, adil gelir dağılımı ve teknolojik ilerlemenin gerçekleşmesine izin vereceğini iddia etmiştir. Bu alanda teşvik etmek için bile olsa, uygulanacak devlet müdahalesinin, ekonomik performansı kötüleştirceği görüşü ağır basmıştır (Kotz, 2015).

Neo-liberalizm ile ilgili tartışmalar günümüzde de devam etmektedir ve bu konuda üzerinde uzlaşmış normlardan bahsetmek mümkün değildir. Sürekli değişen siyasi ve ekonomik koşullar yapılan eleştirilerin kanıtlanmasına veya yalanlanmasına imkân vermemektedir. Örneğin, McDonough (2010), neo-liberalizmin ülkelerin kendi kaderlerini tayin hakkını bozabilecek bir potansiyelde olduğu konusunda eleştirilerini yoğunlaştırmaktadır. Katter (2012), devlet tarafından işletilen her bir tekelin, özel şirketlerle değiştirilmesinin, ölçek ekonomisinden elde edilebilecek etkinliği ortadan kaldırdığını belirtmektedir. Moore (2011), neo-liberal kapitalizm sayesinde üretkenliğin arttığı ispatlansa bile, üretimin uzun vadede doğayı aşındıracağını bu nedenle, bu tarz bir sistemin, dünyanın sınırlı coğrafi alanı içinde sürdürülebilir olamayacağını ifade etmektedir. Neo-liberal politikalar aynı zamanda ekonomik eşitsizlik üretmektedir. Wolff (2012), neo-liberalizmin, şirketlerin gücünü arttırmak için, ekonomi ve hükümet politikalarını değiştirdiklerine ve üst sınıflardan yararlanmak için bir değişime inanmalarını koşullandırmaya çalıştıklarına yönelik eleştirilerde bulunmuştur. Hartwick ve Peet (2003) ise ticaretin yönlendirdiği, düzenlenmemiş ekonomik faaliyetlerin olumsuz etkilere sebep olabileceği konusunda eleştirilerde bulunmaktadırlar. Tüm bu olası sonuçlara rağmen neo-liberal küreselleşme olarak bilinen uluslararası neo-liberal düzen, özellikle Batılı devletlerin baskısıyla daha az gelişmiş ülkelere, çoğu zaman 1990’larda ve 2000’den sonra Asya ve Latin Amerika’da olduğu gibi ciddi krizlerin oluşması pahasına uygulanmıştır (Duménil ve Dominique, 2011).

Son olarak neo-liberalizme yöneltilen eleştirilerin en önemlisi, yarattığı gelir eşitsizliğine yönelik olmaktadır. Neo-liberalizm savunucularının, sosyal ve kültürel farklılıkları, zenginlik kaynağı olarak gördüklerine yönelik söylemlerine rağmen, insanları, günde 16 saatliği 4 dolara çalıştırarak, 8 metrekairelik odalarda yaşamaya mahkûm edilmesi hala geniş çevrelerce ciddi eleştiriler almaktadır. Neo-liberalizmi destekleyen araştırmacıların çoğu, neo-liberal piyasa mantığının, çok iyi dar kapsamlı para kazanmış bir performans anlayışını geliştirdiği fikrine dayanır; bu, pek ala en iyi yaklaşım değildir. Çünkü ekonomik verimlilik üzerine odaklanma, diğer önemli faktörlerden ödün verilmesine sebep olabilir. Mark Fleming’e göre, transit bir sistemin performansı yalnızca ekonomik verimlilik açısından değerlendirildiğinde, işçi hakları gibi sosyal kazanımların, zamanın para kazanımı göz önüne alındığında, maksimum performansın önündeki engeller olarak değerlendirilmesine neden olabilir (Fleming, 2016). İşçi hakları, ekonomik verimlilik üzerine neo-liberal odaklanmanın tek kurbanı değildir: Bu vizyonun ve performans değerlendirmesinin metriğinin, kelimenin tam anlamıyla, parasal olarak paraya çevrilmemiş her kamusal öğeyi vurgulamadıklarının farkında olmak

önemlidir. Benzer şekilde, pazarlama stratejilerinde sosyal hedeflerden ziyade para kazanımına yoğunlaşmanın, sosyal adalete zarar verebileceğine yönelik görüşler de literatürde mevcuttur. Ayrıca günümüzde de kurulmuş bu finansal sistem, küreselleşme sayesinde süper iletken bir yapı kazanarak, dünyanın bir köşesinde meydana gelen bir olayın, diğer bölgeleri de etkilemesine olanak sağlamaktadır. Neo-liberalizm, günümüz çok uluslu firmalarının tercih ettiği bir yönetim biçimi olması nedeniyle, ekonomik kriz iletkenliğinin daha iyi anlaşılabilmesi için önemli bir konudur (Fleming, 2016).

4. Bretton Woods Konferansı ve Yeni Sermaye Düzeni

Dünya, hala II. Dünya Savaşı'yla meşgulken, ABD ve İngiltere öncülüğünde 44 ülke 1-22 Temmuz 1944'te New Hampshire'daki Bretton Woods'da bir araya gelerek, savaş sonrası barış için ekonomik planlar hakkında görüşmüştür. Uluslararası ekonomiyi yönetmek, savaşlar öncesi dönemin anarşisi tarafından mümkün kılınan bir fikir olmuştur. Buna tepki olarak, hükümetler, uluslararası ekonomik iş birliği vasıtasıyla dünya barış ve refahı sağlamaya çalışmışlardır. Bu tür bir iş birliği, sermaye ve malların özgürce hareket edebileceği, istikrarın ve öngörülebilirliğin genel çıkarları doğrultusunda faaliyet gösteren küresel kuruluşlarca düzenlendiği bir dünya pazarına dayanmıştır. Bretton Woods konferansından sonra, piyasalardaki ilişkileri düzenlemek için 3 kurumsal yönetim kurumu fikri ortaya çıkmıştır. Bunlar; IMF, Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD, daha sonra Dünya Bankası olarak bilinir) ve Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması.

Bretton Woods sistemi 1960'ların sonlarına dek oldukça sorunsuz olarak işlemiştir. Ancak Bretton Woods'un damgasını vurduğu yıllara ilişkin çizilen "olumlu tablo" kapitalizmin belirli bir evresindeki çözümü yansıtmaktadır. Bretton Woods kapitalist birikimin sorunlarına, özgül tarihsel koşulların bir araya geldiği bir zaman kesitinde geçici çözüm getirmiş ancak sonuçta çöküş kaçınılmaz olmuştur (Sönmez, 2016).

Bretton Woods anlaşması ve ortaya çıkan kurumların, sonraki dönemlerde ortaya çıkabilecek savaşları engellemeleri gerekiyordu. Bununla birlikte, bu konferansta, devletlerarasında, ekonomik ve politik açıdan bir eşitliğin sağlanması hedefleniyordu. Ancak, bu fikirler temenninden öteye geçemedi. Siyasi ve ekonomik bir eşitsizlik durumunda, uluslararası ticaret, ulusal gücün bir aracı haline gelebilir (Hirschman, 1980). Yani, bir devlet, kendisinden daha az gelişmiş devletlere, kendisine bağımlı kılan eşit olmayan bir ticaret vasıtasıyla, ekonomik açıdan boyun eğdirmek için tüm sistemi kullanabilir. Tarihsel olaylar incelendiğinde, Bretton Woods konferansı sonrası ortaya çıkan kurumlar, güçlü devletler tarafından, diğer ülkelere karşı bir baskı aracı haline dönüştürülmüştür denilebilir.

II. Dünya Savaşı sonrası dönemden günümüze kadar, genel olarak jeopolitik konulara bağlı ekonomik koşullar kendini göstermiştir. Peet (2009), bu koşullar altında, klasik liberal eşitliğin, yalnızca Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri için kullanılabildiğini belirtmiştir. Peet, yaşanan bu durum nedeniyle, Bretton Woods'un, özellikle ekonomik kalkınma açısından ciddi eşitsizliklerle karakterize edilen bir dünyada tasarlandığını iddia etmiştir. Bununla birlikte, Bretton Woods konferansında, tümüyle açık uluslararası bir sistem sayesinde, egemen ülkelerin faydalanabileceği küresel bir ekonomik sistemin oluşturulması görüşü ağır basmıştır.

Peet'e göre Bretton Woods'daki görüşler, sınırların olmadığı açık ve agresif yapıdaki bir piyasa yapısını benimsemesine rağmen, Keynesyen görüşlerin etkisiyle, sistemin kontrol edilmesi ve pazarın kendi haline bırakılmaması yönünde yoğunlaşmıştır. Bununla birlikte, liberal iktisatçılar, temelde ekonomik büyüme (doğal olarak denge eğilimi

gösteren piyasalara dayanır) ve siyasi gelişmeler arasında hiçbir gerekli bağlantının bulunmadığına inanmışlardır. Dahası, liberal iktisatçılara göre ulusal ekonomik büyüme malların ve sermayenin uluslararası akışlarından sağlanmıştır. Bu nedenle, bir toplumun dünya ekonomisine entegrasyonunun, o ülkenin ulusal ekonomik refahına katkıda bulunacağını iddia etmişlerdir. Liberal ekonomi teorisi, uluslararası bir iş bölümü ve devletlerarasında kendiliğinden ve uyumlu bir şekilde ortaya çıkan bir piyasa öngörmüştür. Böyle bir sistem, bazı liberal iktisatçılara, özellikle dünya ekonomisini yöneten ve onu düzenleyen kurumlar veya her ikisi için sorunlar ortaya çıkarmıştır (Gilpin, 1987).

Bu noktada, Bretton Woods'un fikir babaları açısından asıl sorun, Keynesçiliğin dünya ölçeğine nasıl genişletileceği olmuştur. Bu fikir babaları, hükümetlerin uluslararası ekonomik sistemi yönetmek için ortak sorumluluk üstlenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Büyük Depresyon travmalarına tepki olarak, Batı demokrasileri, yerli özerklik ve uluslararası istikrar arasındaki çatışmayı çözmek zorunda kalmışlardır (Peet, 2009).

Gilpin'e göre ekonomik büyüme ve ulusal ölçekte tam istihdam yoluyla hegemonyanın savaş sonrası hedefleri gereği ulusal ekonomilere müdahale etmek ve refah devletleri kurmak öncelikliydi. Yine de savaşlar öncesi dönemin aksine, hükümetler istikrarlı bir uluslararası ekonomik düzenin oluşturulmasından ve 1930'ların tahrip edici ekonomik milliyetçiliğine dönüşlerinden kaçınmaktan da sorumluydular. Sonuç olarak, yeni uluslararası ekonomik rejim, 19. yüzyılın serbestiyetçi rejiminden ve 1930'ların korumacı rejiminden farklı olmak zorundaydı. 19. yüzyıl liberalizmi içinde hâkim olan durumun aksine, hükümetler, uluslararası kurallara tabi olarak, yerel özerklik ve uluslararası normlar arasında, uzlaşmaya dayalı ekonomide, daha büyük bir role sahip olacaktı. Özetle, uluslararası ekonomik çatışmaları yönetmek ve çözmek için geliştirilen ve dolayısıyla uluslararası pazarda düzenleyici gücü ele geçiren kurumlarla birleşmeden ulusal ve uluslararası istikrar arasında denge kurulacağı düşünülmekteydi. Bu kurumlar devletin küresel piyasa ekonomisindeki rolünü üstlenecekti.

Kısaca, halen birçok araştırmacı modern klasik ve neo-klasik ekonomik düşüncelere ait yaklaşımların uluslararası ekonomi düzenleyicileri IMF ve ABD tarafından kontrol altında tutulan ve Dünya Bankası'nın düzenleyici müdahalesi ile organize edilen bir rejime ait olduğunu varsaymaktadırlar. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında bu tür uluslararası anlaşmalar ve bu anlaşmalar sonucunda oluşan yönetim kurumları sayesinde, ekonominin liberalleşmesi süreci hızlandırılarak, rekabet ortamının daha da genişletilmesi amaçlanmıştır. Bölgesel ve uluslararası düzeyde ekonomik dengeler üzerinde spekülasyon etkilerde bulunabilecek kapasiteye sahip IMF gibi kurumların, Türkiye, Arjantin ve Somali gibi ülkelerde bölgesel ekonomik krizlerin oluşmasında doğrudan etkili olabileceği düşünülmektedir.

İktisatçı Joseph Schumpeter (1934)'in ifadesine göre kapitalizm, dünyanın tanıdığı en başarılı servet yaratan ekonomik sistemdir ve insanlara hiçbir sistem kapitalizmden daha fazla yarar sağlamamaktadır. Schumpeter'e göre, kapitalizm, verimlilik ve teknolojik açıdan daha gelişmiş seviyelere sürekli olarak ilerleyerek servet yaratır. Bu süreç "yeni" devralınmadan önce "eski"nin imha edilmesini gerektirir. Kapitalizmin nihai itici gücü olan teknolojik ilerleme, eskimiş fabrikaların, ekonomik sektörlerin ve hatta insani becerilerin sürekli olarak atılması destekler. Sistem uyurlanabilir ve verimi ödüllendirir ancak, gereksizliği de cezalandırır.

Schumpeter, özellikle bir noktada haklıdır. Kapitalizm yaratıcı bir imha sürecidir. Kendi içinde hem kazananı hem kaybedeni üretmektedir. Ancak bu durum sosyal ve ahlaki değerler için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Zengini daha zengin, fakiri daha fakir yapmanın sosyal bir maliyeti vardır.

Schumpeter tanımlamalarını yaparken bunu dikkate almamıştır. Ancak Schumpeter, kapitalizm kavramı çerçevesinde, üretim ve tüketim ilişkilerini kısmen açıklayabilmiştir. Kapitalizmle ilgili diğer bir konu ise sağladığı tek taraflı kazanç mekanizmasıdır. Bu mekanizma, ölçeğin kazananlar tarafından için kitlesel tepkilerin de önünü açmaktadır. Sosyo-ekonomik açıdan tatmin olamamış sosyal gruplar mevcut kapitalist sistem için daima bir tehdit unsurudur.

Uluslararası kapitalist sistem, güçlü ve bilge liderlik yapısına sahip olmadan hayatta kalamaz (Gilpin, 2018). Uluslararası liderlik, ticareti, yabancı yatırımları ve uluslararası para politikalarını düzenleyen kuralları oluşturmak ve uygulamak için uluslararası iş birliğini teşvik etmelidir. Liderliğin, piyasa güçlerinden ve yaratıcı imha sürecinden etkilenen kaybedenler için de en azından bir güvence sağlaması da son derece önemlidir. Kaybedenler, en kötü ihtimalle, sistemin adil bir şekilde işlediğine inanırılmalıdır. Pazarın veya kapitalist sistemin sürekliliği, hızlı ekonomik ve teknolojik değişimlerle geride bırakılan işçiler, ekonomik ve sosyal açıdan dengelenmedikçe, tehlikede kalacaktır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası ekonomik düzeni nitelendiren siyasi iş birliğinin zayıflaması, hayali sermayeye dayalı kapitalist sistemin temellerini baltalamaktadır. İstikrarlı ve müreffeh bir uluslararası ekonomi, sistemi yöneten kurum ve kuralların altını doldurmak ve sorunların krize dönüşmesini önlemek için güçlü ve istikrarlı bir siyasi temel gerektirir. 1945'ten 1980'lere dek, güçlü ve genelde ihtiyatlı olarak addedilen Amerikan liderliği, ABD ve O'nun büyük müttefikleri arasındaki yakın iş birliği ve büyük kapitalist ekonomilerde serbest ticareti ve açık bir dünya ekonomisini destekleyen bir ortak fikir birliği, entegre uluslararası ekonominin gelişmesine büyük katkıda bulunmaktadır (May, 2008).

Ancak tüm bu çabalara rağmen, Soğuk Savaşın sona ermesinden bu yana, açık küresel ekonomiyi destekleyen tüm siyasi unsurlar önemli ölçüde zayıflamıştır. ABD'nin liderlik yeteneği ve istiklaliği azalmış ve Anti-Sovyet ittifaklarının resmi çerçevesi devam etse de Birleşik Devletler, Batı Avrupa ve Japonya'nın Soğuk Savaş siyasi birliği çöküş sürecine girmiştir. Dahası hem ABD hem de Avrupa'daki iç konsensüs içinde yıllar boyu artan gelir eşitsizlikleri, Birleşik Devletlerde iş güvensizliği ve Batı Avrupa'daki yüksek işsizlik yüzünden yıpranmaya devam etmektedir. Teknolojik değişim ve kötü tasarlanmış ulusal politikalar nedeniyle ortaya çıkan önemli yapısal değişiklikler, bu sosyal ve ekonomik problemlerin oluşmasında büyük bir rol oynamaktadır. Ancak, ABD'de ve Avrupa'da, küreselleşmeyi düşük ücretli emekten gelen rekabette beslenen mevcut ekonomik problemlerin asıl sorumlusu olarak gören kişilerin sayısı gün geçtikçe artmıştır. Ekonomik küreselleşme ve rekabetin artması üzerine başka bir endişe de ekonomik bölgeselcilik hareketinin ve korumacılığın cazibesinin sürekli artmasıdır. Bunun en iyi örneklerinden bir tanesi de 2001 krizi sonrası Türkiye ekonomisinde meydana gelen değişimlerdir. Millî söylemler ve devlet korumacı yaklaşımlar, küreselleşme nedeniyle oluşması muhtemel dış ekonomik etkilere karşı bir önlem olarak görülmüştür. Ancak bu çabalar yeterli olamamış, bir devalüasyon krizinin oluşmasını önleyememiştir (May, 2008).

5. 2007-2008 Küresel Finansal Krizi Üzerine

2007'den 2010'a kadar dünya, ABD'de başlayan ve savaş sonrası dönemde uzun ve derin küresel bir resesyona neden olan tam bir ekonomik krizin yaşandığına tanık olmuştur. Bu son krizin yıkımı, küresel finansal sistemin işleyişi ile ilgili derin konuları gündeme getirmiş ve ekonomi literatüründe kendine özel bir yer edinmiştir. Nitekim 2007 yılında Amerikan finans devi Lehman Brothers'ın iflasıyla başlayan (Ivashina ve Scharfstein, 2010) kriz dünyanın birçok ülkesinde geniş çaplı ve büyük

etkilere yol açmış, özellikle borsa endekslerinde büyük volatilitelerin meydana gelmesine sebep olmuştur (Dungey ve Gajurel, 2014; Beber ve Pagano, 2013).

ABD'de yürütülen menkul kıymetleştirme ve hükümet tarafından herkesin kendi evine sahip olmasına yönelik politika çalışmaları, 2000-2006 yılları arasında sub-prime ipoteklerinde aşırı bir büyümeye neden olmuştur. Sub-prime ipotek kredileri, nispeten düşük kredi puanı olan borçlulara bile verilmeye başlanmıştır. Ev fiyatları, verilen bu riskli krediler yüzünden artmaya başlamış, birçok kişi gerçekten göze alamayacakları veya yürütülen sistematik spekülasyonlar sonucu yükselen konut fiyatlarına rağmen gayrimenkuller satın almışlardır. Finansal kuruluşlar da bu ipotekleri menkul kıymetleştirmiş ve bu kıymetleri dünya genelindeki yatırımcılara (emeklilik fonları ve bankalara) satmıştır. Zaman geçtikçe, kurumlar artan bir biçimde mevcut portföylerinin en az riskli kısımlarını ellerinde tutmuşlardır. Ancak, 2006 ve 2007'de konut fiyatları birden düşmeye başlamış ve ipoteklerin temerrüde düşme oranı hızlanmıştır. 2007'de, sub-prime ipotek konusunda uzmanlaşmış iki şirket iflas etmiş ve finansal piyasalarda, sub-prime ipotekle desteklenen varlıkları bulunan büyük mali kuruluşların da zarar edebileceği açıklanmıştır. Bu durum, Birleşik Devletler finansal sisteminde bir likidite krizinin ufukta olduğu görüşünü gündeme getirmiştir. Bu endişe, Birleşik Devletlerde, menkul kıymetleştirilmiş kredilerin verilmesinde kesintilere gidilmesine sebep olmuştur (Gorton, 2010). Ancak, bu önleme rağmen, Northern Rock Bank, 2007 Eylül ayında klasik bir kriz tepkisiyle karşılaşmıştır. Birleşik Krallık'taki Northern Rock ciddi sorunlarla yüzleşmek zorunda kalan saygın firmaların ilki olmuştur.

Bear Stearns söz konusu sorunlarla yüzleşmek zorunda kalan en büyük Amerikan firması olmuş ve 16 Mart 2008'de JP Morgan Chase, ABD Merkez Bankası'ndan, para piyasalarında kendisini artık finanse edemeyen bu firmayı satın almıştır. Eylül 2008 çok daha kötüsü olmuş; öncelikle, Fannie Mae ve Freddie Mac gibi, ABD ipoteklerinin büyük kısmını menkul kıymetleştiren devlet destekli iki işletme, ABD hükümeti tarafından devralınmak zorunda kalmıştır. Sonra, 15 Eylül'de 1850'de kurulmuş bir yatırım bankası olan Lehman Brothers, iflas ettiğini açıklamıştır. Lehman Brothers'ın iflası, güvenlik endişesi nedeniyle bir yatırımcı kaçıışı gerçekleşmesine neden olmuş, bu durum para piyasalarının tamamen dondurulmasına kadar giden süreci başlatmıştır. Hazine bono fiyatları yükselmiş, Amerikan borsaları çökmüş ve belirsizlik tüm zamanların en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bu çöküş ve panik dünyanın en büyük ekonomilerini 3 yıl sürecek büyük bir ekonomik krizle yüzleşmek zorunda bırakmıştır.

Yukarıda anlatılan mevcut görüşler derlendiğinde küreselleşme, liberalizm ve kapitalizmin beraberinde birçok sorunu da getirdiği görülmektedir. Bu sistemlerin tasarlanırken çoğunluğun menfaatini gözetmeden tasarlandığı da açıkça görülmektedir. Ayrıca bu sistemlerin yürütülebilmesi için yapılan anti-demokratik uygulamalar, baskılar ve politikalar etkilerini her an gösterebilme potansiyeline sahiptir. Marx'tan Keynes'e, Wallerstein'den Samir Amin'e tüm otoritelerin görüşleri farklılaşabilse de aslında üzerinde uzlaştıkları tek konu yürütülmeye çalışılan mevcut sistemin toplumun büyük bir kısmı açısından beklenen düzeyde faydayı sağlamadığıdır.

6. Değerlendirme ve Sonuç

19.yüzyılın sonlarındaki liberal düşünceler günümüzde yerini sözde demokratik bir neo-liberal sisteme bırakmıştır. Bununla beraber günümüzde özellikle siyasal rejimlerin ve fiziksel sınırların fiilen değişmesi artık eskisi kadar kolay değildir. Ancak aynı şeyler bölgesel ekonomik

dengeler için söylenemez. Özellikle, ekonomik açıdan bağımlı ve yarı bağımlı konumundaki ülkelerdeki ekonomik düzen son derece kaygan zeminler üzerine inşa edilmektedir. Aynı zamanda bu sistemler uzun ve sürdürülebilir olmaktan uzaktır. Böyle bir yapı üzerinde varlığını devam ettirmeye çalışan ülkelerin, dünyadaki egemen finansal güçlere bağımlı hale gelmeleri de kaçınılmazdır. Ancak egemen ülkeler, ellerindeki bu gücü çoğu zaman bir yaptırım aracı olarak kullanabilmektedir. Bu ülkeler, borçlarını doğrudan değil, IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar üzerinden vermektedir. Bu kurumsal yönetim kurumları egemen ülkelerin yaptırımlarını yürütmenin dışında, sağladığı krediler aracılığıyla finansal bir ilişki ağının oluşmasını da sağlamaktadır. Aynı zamanda, bu kuruluşlar kendilerine bağlı ülkelerin iç politikalarına müdahalelerde bulunarak bölgesel ekonomik krizlerin de ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (örneğin, 2001 Türkiye krizi). Sonuç olarak, Bretton Woods konferansından sonra, egemen güçlerin finansal müdahale aracı olarak ortaya çıkardıkları bu kurumsal yönetim kurumları, finansal yaptırımları sayesinde ekonomik krizlerin oluşmasında ve yayılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Karl Marx'ın *Das Kapital* adlı eserinin üçüncü cildinde üzerinde durduğu ve aslında bugünkü kapitalizm işleyişini, en temel düzeyde açıklamaya çalışan "Hayali Sermaye Birikimi" savı da bu çalışma açısından önemlidir. Marx, 17.yüzyıldan, telgrafın icadına kadar geçen sürede, İngiliz tüccarların, olmayan bir sermayeyi varmış gibi göstererek bu hayali sermaye üzerinden nasıl uzun vadeli finansman işlemleri yürüttüklerine vurgu yapmıştır. Marx'a göre ekonomik krizlerin en temel sebebi gerçek ve hayali finansal ekonomiler arasındaki çelişkilere. Hayali sermayeden kaynaklı son büyük kriz ise 2008 yılındaki Mortgage krizidir. Amerikan bankaları İngiliz tacirler gibi olmayan ya da geri alamayacakları kredileri dağıtarak var olmayan bir hayali sermayeyi bölüştürmüş ve akabinde modern dünya tarihinin en büyük ekonomik krizlerinden birisi olarak tarihe geçen 2007-2008 Küresel Finansal Krizi yaşanmıştır. Meydana gelişinden bakıldığında, Marx'ın hayali sermaye ile ilgili görüşlerinin çoğu yönüyle hala geçerli olduğu söylenebilir.

Sermaye birikimi, iktisadi büyümenin temeli olarak görülebilir. İktisadi büyüme yaygın ve yoğun bir coğrafi yayılma süreciyle iç içedir ve en yoğunluklu hali de küreselleşme teriminde karşılığını bulmaktadır (Douglas, 2013).

Finansal piyasaların uluslararası düzeyde entegrasyonu, çok uluslu şirketlerin artan önemi ile doğrudan yabancı yatırımların artması ve bölgesel ekonomik blokların yaygınlaştırılması, büyük güçlerin ve yükselen ekonomilerin artık farklı bir şekilde hareket etmesini gerektirmektedir. Uluslararası toplumun bazı kritik uluslararası ekonomik konularda görüş birliğine varamaması, küresel ekonominin istikrarını tehdit ederek iyileştirilmiş yönetim uygulamalarını zorunlu hale getirmektedir.

Küresel bir ekonomik düzenin ortaya çıkması, çağımızın gerçeğidir. Ancak küreselleşme, pek çok boyutu beraberinde getirir ve küresel bir finansal piyasa oluşturması bunların en önemlisidir. Ekonominin dışsal müdahalelere ihtiyaç duyduğu zamanlarda, finansal piyasalar özünde istikrarsız olduğu için, uluslararası finansal kuruluşların nispeten daha zayıf olduklarını görmekteyiz, hatta yerli kurumlardan bile daha zayıf olanları bile mevcuttur. Kindleberger (2003) tarafından da belirtildiği üzere eğer piyasada panik, meta, menkul kıymet ve diğer varlıkların zorla satılmasıyla arabuluculuğu durdurmak için herhangi bir makam yoksa kompozisyonda bir yanlışlık söz konusudur. Aslında piyasadaki her katılımcı kendisini kurtarmaya çalışırken, herkesi mahvetmektedir. Bu durum, dengesiz seyreden uluslararası finansal sistem ile onu düzenleyen kurumlar arasındaki muazzam asimetriyi yansıtmaya açısından önemlidir. Aslında Dünya finansal küreselleşmenin gerektirdiği kurum türlerinden yoksundur

da denebilir (Ocampo, 2001). Konuya daha geniş perspektiften bakılırsa, egemen ulusların makroekonomik politikalarını iç hedeflere ve piyasalara uyarladıkları bir dünya düzeni, üçüncü sınıf ülkelerle özellikle küçük ve gelişmekte olan ekonomiler için dışsalıklar yaratmaktadır. Bu durumda uluslararası ekonomik örgütlerin, özellikle de uluslararası finansal kurumların, olumlu dışsalıkları içselleştirmede ve olumsuz dışlanmayı azaltmada öncü bir rol oynamaları önemlidir (Swoboda, 1999).

Kapitalizmin maddi gereksinimlerinin, sağlıklı ve sürdürülebilir bir insani gelişiminin gerek duyduklarından çok farklı olduğu göz önüne alındığında, sistemin çevresel esnekliği, birçok otorite açısından hiç de huzur verici bir özellik değildir. İnsani gelişim için son derece kritik olan birçok doğal zenginlik ögesi, kapitalizm açısından hiç de "kritik" değildir. Böylece, insan-doğa ilişkileri, birçok bakımdan, kapitalizmin metalaşmış kullanım değerlerini, yine kapitalizm tarafından işçiler ve topluluklar karşısında yabancılaştırılmış "kritik-olmayan kullanım değerlerinin yerine ikame etmesi sonucu bozulmaya maruz kalmışlardır. Bu süreç, insanların küresel kapitalist sistem içindeki yerlerine bağlı olarak, az ya da çok sefalet doğuran bir süreç biçimini de alabilir (Burkett, 2008).

Mandel (2008) yakın geçmişte devletlerin, kendilerine fayda sağlayacak artıları merkezileştirme ve yeniden dağıtmadaki ekonomik rolünün bütün kapitalist gruplar ve hatta bireylerin, devletin kararlarını etkilemek için devletle gittikçe daha çok ilgilenmesini sağladığını vurgulamaktadır. Mandel'e göre bu durumda bir başarı ya da başarısızlık bireysel bir sermayenin refahını ya da mahvını belirleyebilir. Bunun en güzel örneği; devletin tek müşteri olduğu ve üretimin devlet sözleşmelerinin bir fonksiyonu olduğu durumlardır. Böyle bir yapıda artıların büyük bir kısmını kendisinde barındıran grupların sınıf çıkarlarının fiili ifadesi –ideal toplam kapitalistin kendi farklı işlevler dizisi arasında belirli öncelikler saptadığı somut süreç– birçok (uzun vadede bütün) kapitalist guruplar için kapitalist üretim tarzının daha önceki herhangi bir evresinde olduğundan daha ciddi bir öneme sahip olur. Mandel'e göre böyle bu tür bir ilişki iki tür sorun doğurur. Birincisi, kapitalizmde kapitalist sınıf çıkarları nasıl ve nerede formüle edilir ve siyasal hedeflere uyarlanabilir? İkincisi, ekonomik güç ve ideolojik egemenlik devlet kurumu üzerindeki kontrole nasıl çevrilir? Başka bir deyişle, örgütlü işçi sınıfı demokratik özgürlüklerden yaygın bir biçimde yararlandığından dolayı, koşullar formel olarak "dezavantajlı" olduğuna göre, devlet kurumu kapitalist sınıfın ekonomik ve sosyo-politik politikalarını uygulamak için ne denli yeterli bir araçtır? Mandel'in bu çıkarımları makro ölçeğe uygulandığında aslında yakın zamanda finansal temelli krizlerin ana sebeplerinden bir tanesinin de merkezileştirme çabalarının olduğu pekâlâ görülebilir. Egemen devletlerin kurumsal yönetim kurumları aracılığıyla kontrol konsantrasyonunu artırma çabalarının hem münferit hem devlet bazında (Az gelişmiş ya da büyümekte olan ekonomiler) hem de küresel bazdaki olumsuz etkileri devam etmektedir.

Yazar Katkı Oranı Beyanı

Çalışmanın tüm bölümleri yazarlar tarafından ortak olarak yazılmıştır.

Çatışma Beyanı

Çalışmada yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Destek Beyanı

Bu çalışma için herhangi bir kurumdan destek alınmamıştır.

Kaynaklar

- Amin, S. (1993). *Avrupa merkezcilik: bir ideolojinin eleştirisi* (M. Sert, Çev.) Ayrintı Yayınları, İstanbul.
- Beber, A. ve Pagano, M. (2013). Short-selling bans around the world: evidence from the 2007-09 crisis. *The Journal of Finance*, 68(1), 343-381.
- Boas, T. C. ve Gans-Morse, J. (2009). Neoliberalism: from new liberal philosophy to anti-liberal slogan. *Studies in Comparative International Development*, 44(2), 137-161.
- Burkett, P. (2011). *Marksizm ve ekolojik iktisat* (vol. 140), (E. Günçiner, Çev.) Yordam Kitap, İstanbul.
- Çiççi, O. (2008). Yeni Siyaset: neoliberalizm ve postmodernizmin siyasal projesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 2-32.
- Dow, S. C. ve Hillard, J. (Ed.) (2002). *Keynes, uncertainty and the global economy: beyond Keynes* (vol. 2), Edward Elgar Publishing.
- Duman, M. Z. (2011). Neo-liberal Küreselleşmenin Zaferi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 666-700.
- Dungey, M. ve Gajurel, D. (2014). Equity market contagion during the global financial crisis: evidence from the World's eight largest economies. *Economic Systems*, 38(2), 161-177.
- Fleming, M. D. (2016). Mass transit workers and neoliberal time discipline in San Francisco. *American Anthropologist*, 118(4), 784-795.
- Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity.
- Gilpin, R. (1987). American Policy in the Post-Reagan Era. *Daedalus*, 33-67.
- Gilpin, R. (2018). *The Challenge of Global Capitalism: the World economy in the 21st Century*. Princeton University Press.
- Gorton, G. B. (2010). Questions and Answers About the Financial Crisis (No. w15787). National Bureau of Economic Research.
- Hartwick, E. ve Peet, R. (2003). Neoliberalism and nature: the case of the WTO. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 590(1), 188-211.
- Hirschman, A. O. (1980). *National power and the structure of foreign trade* (vol. 105). University of California Press.
- Ivashina, V. ve Scharfstein, D. (2010). Bank lending during the financial crisis of 2008. *Journal of Financial Economics*, 97(3), 319-338.
- Kaminsky, G. L. vd. (2003). The unholy trinity of financial contagion. *Journal of Economic Perspectives*, 17(4), 51-74.
- Katter, Jr., B. (2012). *An incredible race of people: a passionate history of Australia*. Allen&Unwin.
- Keynes, J. M. (1936). *The general theory of employment, interest, and money*. Springer.
- Kindleberger, C. P. (2003). *Comparative political economy: a retrospective*. MIT Press.
- Klein, N. (2007). *The shock doctrine: the rise of disaster capitalism*. Macmillan.
- Kotz, D. M. (2015). *The rise and fall of neoliberal capitalism*. Harvard University Press.
- Kökalan Çımrın, F. (2009). Küreselleşme, neo-liberalizm ve refah devleti ilişkisi üzerine. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, (23), 195-204.
- Mandel, E. (2008). *Geç kapitalizm* (C. Badem, Çev.), Versus Yayınları: İstanbul.
- Marx, K. (1867). *Das kapital* (N. Satılğan, E. Özalp, M. Selik, Çev.), Yordam Yayınları: İstanbul.
- May, E. T. (2008). *Homeward bound: American families in the cold war era*. Hachette UK.
- McDonough, T. (2010). The Irish crash in global context. *World Review of Political Economy*, 1(3), 442-462.
- Moore, J. W. (2011). Transcending the metabolic rift: a theory of crises in the capitalist world-ecology. *The Journal of Peasant Studies*, 38(1), 1-46.
- Ocampo, J. A. (2001). *Recasting the international financial agenda*. UN. Press.
- Peet, R. (2009). *Unholy trinity: the IMF, World Bank and WTO*. Zed Books Ltd.
- Robertson, R. (1992). *Globalization: social theory and global culture* (vol. 16). Sage.
- Schumpeter, J. (1934). *The theory of economic development*. Harvard University Press. Cambridge, MA.
- Shermer, E. T. (2013). *Sunbelt capitalism: Phoenix and the transformation of American politics*. University of Pennsylvania Press.
- Sönmez, S. (2016). Bretton Woods, fordizm ve hegemonya. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 34(1), 43-62.
- Swoboda, A. (1999). Reforming the international financial architecture. *Finance and Development*, 36(3), 2.
- Tarhan, A. B. (2012). Türkiye'de postmodernizm ve siyasal değişim. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(2), 11-20.
- Ülgen, G. (2000). Merkantilizm'den Liberalizm'e geçiş ve piyasa ekonomisi. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları Dergisi*, (40), 85-90.
- Wallerstein, I. (1974). The rise and future demise of the World capitalist system: concepts for comparative analysis. *Comparative Studies in Society And History*, 16(4), 387-415.
- Wallerstein, I. (1998). *Liberalizmden Sonra* (E. Öz, Çev.) Metis Yayınları, İstanbul.
- Weber, M. (2013). *The protestant ethic and the spirit of capitalism*. Routledge.
- Wolff, R. D. (2012). *Democracy at work: a cure for capitalism*. Haymarket Books.